

PODNIESIENIE (115) *sb n*

-enie (113), -enie (2).

o oraz pierwsze i drugie e jasne; -é (9), -e (1) *BiałKat*.

sg *N* podniesienié (42); -é (7), -e (1), -(e) (34). ◇ *G* podniesieniã (28); -ã (24), -(a) (4). ◇ *D* podniesieniu (3). ◇ *A* podniesienié (21); -é (2), -(e) (19). ◇ *I* podniesieniém (8), podniesieniem (8); -ém *RejPs*, *Mącz*, *RejPos* (3), *Strum*, *WujNT*; -im *SeklKat*, *KromRozm II*, *GroicPorz*, *SkarJedn*; -ém : -im *SkarŻyw* (1:4); ~ -ém (1), -(e)m (7). ◇ *L* podniesieniu (5).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII – XIX w. s.v. podnieść*.

I. Rzeczownik od „podnieść”; *sublatio Mącz*, *Calep*, *Cn*; *subductio Mącz*; *erectio*, *superlatio Cn* (81) :

1. Przemieszczenie w górę [czego] (20) :

a. Wykonanie ruchu w górę czymś trzymanym w ręku (9) : máią [ufy] takich znaków wiele mieć y wiedzieć o nich/ nie thylko przes trąby ále y przes bębny/ y przes podniefienie chorągwie *BielSpr* 16.

Wyrażenie: »podniesienie w niebo« (2): Siodmą plagę ípuścił Pan Bog ná podnieśienie lafki Moyżefzowej w niebo *SkarŻyw* 480, 480.

Przen (2) :

Wyrażenie: »zbroje podniesienie« = *wystąpienie zbrojne* (1): opátruemyłz to iákoby nam s pożythkie^m przychodziło náłzey zbroie podniefienie *MycPrz II A2*.

a) O Bogu wobec ludzi (2) :

Wyrażenie: »podniesienie laski« = *zapowiedź kary* (2): Ołtrzegaymyłz fie tedy pilno tego/ iż iefli [...] wzgárdzyemy tym fwiętym vpominániam iego/ á tym podniefieniem tey krolewfkiew lafki iego/ áby nam zálie nie były zápowiedzyáne thy fwięte pokoie iego *RejPos* 232, 232.

α. O Sakramencie Ołtarza (3) :

Wyrażenie: »podniesienie Ciała (Bożego a. Chrystusowego)« (3): *BierRaj* 20; Przy podnieśieniu ciała Chryštułowego ná Mfzy/ częłtokroć iey Duch święty oczy otwarzał *SkarŻyw* 581, 160.

b. Wzięcie do ręki czegoś leżącego (1) : [Kościelcki] zdrowia y maietności pozbel zapodniefienie Magierki Krolewfkiew. *PaprUp* G3v.

c. Oderwanie od spraw ziemskich, zwrócenie się do Boga; przen (10) :

Wyrażenia: »podniesienie myśli (a. umysłu)« [w tym: *ku Panu Bogu* (4), *ku czemu* (1)] (6): *KromRozm II* h3; Podnyefienye práwey á wyerney myfli ku pánu Bogu káždego wierne^{so} páńlkyego *LubPs* X3v *marg*; *BiałKat* 193v; *SkarŻyw* 510; *LatHar* 50, *Aaa2v*.

»podniesienie serca, dusze« [w tym: *ku Panu Bogu* (2), *do Pana Boga* (1)] [*szyk 3:1*] (3:1): Íłz półzczenie fię wedłvk wltawy Papiefkwey czałow náfnaczonich íeft podniefienie dvlze do pana boga *SeklWyzn* a2; *SeklKat* T2; *SkarŻyw* 571; Ktemu [tacy są] ci którzy fwe modlitwy odpráwuíą bez żadney pilności/ y bez podnieśienia fercá ku P. Bogu. *WujNT* 63.

2. Wykonanie ruchu w górę części ciała [czego] (8) :

Wyrażenia: »podniesienie palca (palców)« (1): *GroicPorz* v2v; [gdzie też y włzytko półpółtvo podniefienim pálców przylięę wierności przyznawáło. *StryjKron* 708 (*Linde s.v. podnieść*)].

»podniesienie ręku [nad kim]« [w błogosławieństwie] (1): Chrystus [...] często swoim dawał swoje przeżegnanie: niekiedy onymi słowy/ Pokoy wam: niekiedy wkładaniem ręku: á teraz podniesieniem ręku nád vczniámi *WujNT* 297.

»podniesienie ręku (rąk)« [w tym: do kogo (1)] [w modlitwie] [szyk 3:1] (4): *KromRozm II* 12v; *Moyżesz* podniesieniem ręku ná krzyżz zwycięstwo Iozuemu iednáł. *SkarŻyw* 500 marg, 484, 500.

Przen (2) :

Wyrażenie: »podniesienie ręki (rąk)« [w tym: na kogo (1)] = *wystąpienie przeciw komuś, ukaranie* (2): przypomni łobie ielłiżesz thy był kiedy czym podobien do tych świętych ludzi [...] / o których tu słyszysz / iáko tu żáłobliwie nárzekáią przed frogością gniewu Páńłkiego / á przed podniesieniem możney ręki iego. *RejPos* 309v; pomoze nam Pan Bog krom podniesienia Rak náłzych na was / łam was wygubi *PaprUp* Kv.

3. Wydobycie z grobu i uczynienie przedmiotem kultu [w tym: czego (8)] (10) : Było od zabięcia iego [św. *Stanisława*] lat 175. á od przeniesienia z *Skalki* ná zamet [!] 165 do podniesienia / á od podniesienia do tego roku kthory dziś pifzą 1563. ielth lat 309. *BielKron* 362v.

Wyrażenie: »podniesienie kości [=relikwii] [czyich]« (4): rofkazał Biskup ná kázádlnicách obiáwiác ludziom áby fie zezli ná ołmy dzień Máia ku podniesieniu kości świętych. *BielKron* 362v, 361v, 362, 362v.

Zestawienie: »Podniesienie Krzyża Świętego« = *święto kościelne obchodzone 14 września* [szyk zmienny] (4): *KrowObr* 174; *SkarŻyw* 160; Ewángelia w dzień podniesienia Krzyża S. *WujNT* 356 marg, Vvvvv4; [Od wielkies noczy afz do słwia'tego krzyza podniesienia maia' dwakroc z łioftry iadacz. *StatNorb* 11].

4. Ukrzyżowanie Jezusa [kogo] (3) :

Wyrażenie: »na krzyżu, z krzyżem podniesienie« (2:1): *OpecŻyw* 140; *OpecŻywSandR* nlb 5; Podnośzenie Ciála Páńłkiego / przekłádać [tj. *przekłada ci*] vmęczenie / vkrzyżowanie / y z Krzyżem świętym podniesienie Iezufa miłego. *LatHar* 80.

5. Zbudowanie (1) : Exstructio, Zbudowanie / podniesienie. *Mqcz* 422d.

6. Podwyższenie wysokości; przen [czego] (1) :

Wyrażenie: »podniesienie koryta« = *zmniejszenie racji żywnościowej* (1): *Attenuatus victus*, Podniesienie korytá / máły obroczek *Mqcz* 449a.

7. Podwyższenie wartości materialnej [czego] (1) : Samo myt Podolskich a Podłaskich podniesienie ie [posłów] zabawia *ActReg* 26.

8. Wywyższenie; promotio (ad honores) Cn [w tym: kogo, czego (11), czyje (2)] (14) : Bo tá ielst powinność Panow Chrześciáńłkich / ktore Pan Bog możne y zacne czyni ná to: áby z nich pożytecznieyłze zbáwieniu ludzkemu y podniesieniu imieniá łwego Bofłkiego / łługi mieć mogł. *SkarJedn* A6v; *SkarKaz* 85b.

a. Wywyższenie społeczne (9) :

α. Wspomożenie w nieszczęściu; przen (2) :

Wyrażenie: »podniesienie upadłych« [szyk 1:1] (2): Abowiem oná [*Maryja*] ielst [...] vpádłych podniesienie / opułtżonych poćieszenie *KrowObr* 164, 177.

β. *Nadanie wyższej pozycji społecznej (6)* : *SkarJedn* 183; *SkarŻyw* 321; áby wedle zaślug y dziélności káždého/ nam to było wolno/ [...] káždého z nich [*kanclerza i podkanclerzego*] ná wysłzy łtan y opátrzenie wysłze podnieźć: które tákże vmiárkowánié (około podnieśienia) [*quam moderationem etiam ad statutum JanPrzyw* 43] Sekretarzá piérwżégo/ álbo wiéłtżégo chcemy rozumieć. *SarnStat* 323 [*idem*] 942.

podniesienie nad kogo (2): *SkarJedn* 177; ále ná podnieśienie Cárogrockiego Pátryárchy nád inne włchodne nigdy zezwolić niechciał [*papież Leon*] *SkarŻyw* 319.

γ. *Powołanie na wysokie stanowisko [na co] (1)* : zá dobrowolne ná Wielkie Xięłtwo y Stolec przodkow łwoich podnieśienie/ Xiáżętom y Pánom Litewłkim podziękował *StryjKron* 667.

b. *Kanonizacja (3)* : wálz S. Stániłław wiele znákw dziáłał/ á teraz ktorego wam y iemu trzeba czemu nie wczyni/ to iest ábyfmy łie włzytcy zgodzili ná iego podnieśienie *BielKron* 362v, 362v.

9. *Uczynienie, wszczęcie [czego] (6)* :

Wyrażenia: praw. »podniesienie gwaru« = *dokonanie przed sądem symbolicznego gestu (przez podniesienie palca prawej ręki zawiniętego w rękaw) dla zapewnienia, że nie zmieni się treści skargi wniesionej przeciw pozwanemu (1)*: áby łtroná powodna miáłto tákiego podnieśyenia Gwaru/ podániem ręki Sędziemu/ obiecała łtronie pozwáney Gwar *GroicPorz* v3.

»podniesienie pozwow« (2): Podnieśienié pozwów o máiętności Ziemiłkié Woiewódtwá Podłáłkiégo. *SarnStat* 1199, 1310.

»podniesienie wojny« (3): Konłtáns Cefarz [...] piáł brátu Konłtáncyułzowi Heretykowi onemu/ áby kościoły wrocił práwowierym: [...] grożąc mu nákoniec podnieśieniem wojny *SkarŻyw* 391; *StryjKron* 215, 637.

10. *Unieważnienie, zawieszenie; prorogatio Mącz; prohibitio JanStat [w tym: czego (4)] (7)* : Podnieśienie wywołániá ktore bywa dawano zá złem przewodem práwá *UstPraw* Kv, Kv [2 r.]; Pax sequestra, Przimiérze/ to yełt/ podnieśienie wojny do niektórego czáłu. *Mącz* 384c; *SarnStat* 549, 1238.

Szereg: »podniesienie albo zawieszenie« (1): Prorogatio legis, Podnieśienie álbo záwiefzenie łtatutu. *Mącz* 358a.

11. *Wyrażenie:* »podniesienie głosu« = *nasilenie głosu; też: wołanie; acclamatio, contentio a. elevatio a. intentio a. summissio vocis Mącz [szyk 5:1] (6)* : Epiphonema, Latine, Acclamatio, Zákrziknienie/ Głofu podnieśienie/ gdy yáką wziętą łententią w rzecz náłżę włádzamy. *Mącz* 106d, 17a, 444c, 445b, 504c; Seláh wełtchnienie ku Bogu znaczy y podnieśienie głofu. *BudBib* I 292c marg.

****** *Bez wystarczającego kontekstu (4)* : *Mącz* 97a, 457d; Sublatio – Podnieśienię, odieczyę. *Calep* 1038b, 1072a.

II. *Rzeczownik od „podnieść się” oraz od „podnieść” a. „podnieść się” (w wypadku, gdy dane znaczenie jest zaświadczone zarówno w postaci zwrotnej, jak i niezwrotnej) (27)* :

1. *Przemieszczenie się w górę [w tym: czego (6)] (7)* : *FalZioł* ++4c, I 133b; Heroscopus, significat eam coeli partem, quae hora qualibet ab inferiori hemisphaerio surgit ab Oriente, Włchód álbo Podnieśienie niebá od włchodu słońcá. *Mącz* 158a.

podniesienie z czego (1): łpanie czyni łie z podnieśienia dymow od pokarmu z żoładka *GlabGad* L3.

podniesienie ku czemu (1): Też tym paniam które mają podniesienie macicze ku pierśm [...] tego ziela łok z wodką byliczową pity/ macicze na fwe miecze pocifka. *FalZioł* I 14a.

Przen [od czego] (1) : Dáy mi proflę cie miły panie/ od żądź ziemłkich podniesienijé *OpecŻyw* 152v.

a. *Nastroszenie się* (1) : gdy kto do łazniey wchodzi tedy czuie nieiakie włofow podniesienie. *GlabGad* A8v.

2. *Podwyższenie się poziomu wody [w tym: czego (3)]* (5) : Pátrżayże mieyfcá dobrého/ [...] kędybyś téż nic Sąśiádowi niezálał/ podniesieniem wody *Strum* B3v, Dv.

Wyrażenie: »podniesienie morskie, wałow, [wod]« = *wielka fala* (1:1): tu kłásć będzie (wiátr) podniesienie wałow [*elationem fluctum*] twoich *BudBib* *Iob* 38/11; A sftáło łie to z ciężkich y długich wiátrów/ dla ktorých ácz łą brzegi morłkie groblámi wyfokimi z dawná opátrzone/ áby zwykłe podniesienie Morłkie po odeściu długim/ zás nagle przypadwłszy przez nie nieprzelewáło/ Włzákże [...] *StryjKron* 26; [á gdy łye wieźlij przez wielkie morze/ nawáłność wielka á ftráźliwa powłtála/ [...] łługá świętey Anny pokłękńawłszy pokornie z wielką nádźyeią zawołał mowiácz/ łwieta Anno łámotrzećya rácz nas włpomocz/ [...] wnet vćychłó ono podniesienie wod *JanKoszŻyw* F4v].

Szereg: »wysokość a podniesienie« (1): Pirwłłégo dnia/ Morze włłytko nad gory włłytki podniefie łie piętnálcie lokci ku wyfokołci. [...] Wtorégo dnia od oné wyfokołci a podniesieniá vpadnie tako głęboko że ledwy będzie motz dozrzáno *OpecŻyw* 193.

3. *Wzmózenie się, pomnozenie się [czego]* (1) :

W przeciwstawieniu: »podniesienie ... upad« (1): Iż ná tych [*biskupach, doktorach i faryzeuszach*] wiłi álbo podniesienie/ álbo oftatetżny vpad włżego dobrá. *KrowObr* C2v.

4. *Wywyższenie się, wbicie się w pychę; też: pycha, hardość; exaltatio Vulg; elatio PolAnt; elatio a. exaggeratio a. sublatio animi Cn* (14) : Potrzeb thedy nam o náłżym wybáwieniu s piłnością rozmyłłáć/ ábyłmy nie vpádlí w vpádek podniesienia y łzaleńłtwá próżnej chwały *HistAl* E; á boiáć łię náprzod dołtátku y wnim iákiego podniesienia: wiecey nád łzełci łług [...] niechował. *SkarŻyw* 412.

podniesienie czego [= z czego, z jakiego powodu] (1): Z wyfokołci pychy ná niskołć pokory vpada/ iż czo przez podniesienie łzczęłłiwółci o bodze zapamiętał zálię przez poniżenie w nędzy włpámiętał *HistAl* Gv.

podniesienie z czego (1): Coż tedy Phárużowi temu zálzkodźiło? Hárdołć y podniesienie z łwoich vczynkow *SkarKaz* 352a.

podniesienie czyje [w tym: ai poss (1), pron poss (1), G pron (1)] (3): *RejPos* 216; A (ták) zniżone będzie podniesienie człowiece/ y vniżona będzie wyfokołć mężow *BudBib* *Is* 2/17; *SkarJedn* 182.

W przeciwstawieniach »podniesienie ... pokora, poniżenie« (2): *HistAl* Gv; Mam to zá pewne/ iłż łię im wiecey pokorá/ á niżeli podniesieniem łpodołasz. *SkarJedn* 185.

Wyrażenia: »podniesienie myłłi, w myłłach« (1:1): kthorzy zwykli czynić przymowki kłámlíwe przeciwko łprawiedliwemu zwielkiem nádęciem á podniesieniem pyłłnych myłłi łwych. *RejPs* 45; *Leop Eccli* 6 arg.

»podniesienie w pychę, pychy« (1:1): I wiem o tym/ iż włzelkie podniesienie w pychę/ tym łie rychlej rołpuknie/ im łie nawiecey nádmie. *KrowObr* 6v; *RejPos* 53.

Szereg: »podniesienie i hardość« [szyk 1:1] (2): Tákíe podniefienie y hárdość/ zámiełzanie y niepokoy kościóła wżytkiego przyniefie *SkarJedn* 184; *SkarKaz* 352a.

W przen (1) :

Wyrażenie: »podniesienie oczy [= oczu]« (1): Podniefienie oczy [*Exaltatio oculorum*]/ ieft rozłferzenie fercá *Leop Prov* 21/4.

III. *To, co jest podniesione a. podnosi się* (7) :

1. *Wyniosłość, wzniesienie terenu; choma, sublimitas Mącz; exaggeratio Calep* (3) : Sublimitas, Wyfokość. Podniefienie. *Mącz* 194a; *Calep* 380b.

Wyrażenie: »podniesienie od ziemi« (1): Choma, Ganek/ álbo yáka wyniosłość á podniefienie od ziemi. *Mącz* 52a.

Szereg: »wyniosłość a podniesienie« (1): *Mącz* 52a cf *Wyrażenie*.

2. *Część ruchoma, podnosząca się* (1) : Valvae bifores, Bramy ze dwoyem podniefieniem/ álbo ze dwoyemi drzwiami *Mącz* 24d.

3. *Ofiara* (1) : To (zás ieft) datek (*marg*) Albo odłączenie/ álbo podniefienie [...] (–) ktory dáwać będziecie *BudBib Ez* 45/13.

4. *Zwada, niesnaski [czyje]* (1) :

Szereg: »podniesienie i powaśnienie« (1): Owa mi fie tak zda ze otim piałcie prozna zabawa nałza/ bo wtim podniefieniu/ y powaśnieniu nałzem/ ípółrzodku liebie obrac go [*króla*] niemozemi *PaprUp* B.

5. *astron. Elewacja, tj. wysokość gwiazdy nad horyzontem [czego]* (1) :

Wyrażenie: »podniesienie wysokości« (1): bo wyfokość gwiazdy pułnocney w Iłándiey/ ktorą gwiazdę zową Polus Arcticus/ namniey fie nie zgadza z gradułami podniefienia wyfokości Tileńłkiey *BielKron* 292v.

Synonimy: **I.5.** *pobudowanie, postawienie, zbudowanie*; **7.** *podbicie, podwysszenie*; **8.** *podwysszenie, wywyższenie*; **b.** *kanonizacyja*; **10.** *zawieszenie*, **II.2.** *wysokość*; **4.** *bujność, buta, butliwość, butność, chęłpa, chęłpienie, chęłpliwość, chlubienie, chluba, dufanie, duma, gorność, nadętość, prożność, pycha, wyniosłość, zuchwalstwo*; **III.1.** *wyniosłość*; **3.** *ofiara*; **4.** *kłotnia, niesnaska, niezgoda, powaśnienie, spor, swar, waśń, zamieszanie, zwada*.

Cf **PODNIĘĆ, PODNIĘĆ SIĘ**

KW, MM